

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Kateřina Mastná: Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Milan Lyčka

Masechet Taanit a jeho vliv na halachickou kodifikaci liturgie

Posudek

1. Úvod

Traktát Ta'anit je částí nejstaršího redigovaného textu rabínského judaismu, *Mišny*. *Mišna*, jež podle vědeckého konsenzu dosáhla finální podoby někdy na počátku 3. století n. l., je základním, ale také nesmírně komplexním textem, jehož interpretace představuje pro vědecký výzkum zásadní obtíž. Teprve v posledních asi třiceti letech můžeme hovořit o existenci skutečně akademických přístupů, jež přinášejí validní výsledky. (Toto tvrzení můžeme vztáhnout i na ostatní texty tzv. formativního období rabínského judaismu.)

Při značném zjednodušení lze říci, že *Mišna* je náboženskoprávním textem, pojednávajícím v šesti oddílech, dělících se dále na šedesát tři traktátů, analytickým způsobem témata, reprezentovaná právě jednotlivými traktáty.

Již do období *Mišny* je možné umístit počátky vzniku synagogální liturgie. Vývoj liturgie je bohužel velmi špatně doložen právě pro formativní období. *Mišna*, *Tosefta*, *Jeruzalémský* a *Babylónský talmud* obsahují množství textů, týkajících se přímo či nepřímo liturgie, je však téměř nemožné rekonstruovat synagogální praxi třeba pro jediný okamžik v prvních šesti stoletích jejího vývoje. Teprve z období ga'onského jsou zachována liturgická díla jako taková nebo náběhy k nim.¹

Z nastíněného vyplývá, že předkladatelka si zvolila téma nesmírně obtížné, vyžadující znalost primárních jazyků (rabínská hebrejšтина a židovská aramejšтина) a schopnosti číst a interpretovat složité texty v těchto jazycích.

1. Volba tématu

Vzhledem k rozsahu primárních textů se předkladatelka velmi správně rozhodla pro tématické zúžení. Volbu traktátu Ta'anit, přesněji jeho části, zdůvodňuje tím, že „patří k těm méně

¹ *Sidur Rav Amram Ga'on*, *Sidur Sa'adjův* a informace v responsoriální literatuře.

známým a zároveň se k němu váže široké spektrum halachických názorů s přímou vazbou na liturgii.“ Proti tomuto rozhodnutí jistě nelze nic namítat.

Mnoho obtíží si pisatelka připravila, když se rozhodla vést vývojovou linii od *Mišny* až do současnosti. Rád bych zdůraznil, že právě zde, na samém počátku své práce, učinila pisatelka velmi riskantní krok: stanovila si za cíl zabývat se „komentáři k traktátu Ta’anit, které byly sepsány [...] od kodifikace *Mišny* [...] až do současnosti“ a ještě navíc „doložit praktický vliv *Mišny* na současnou liturgii [...] porovnáním současných sidurů.“

Takto definované téma je nesporně relevantní a chápu, proč mohlo být pro autorku přitažlivé. Kdyby se podařilo ukázat i na úzkém tématickém výseku pnutí a vztahy mezi linií normativity (*Mišna – /Tosefta/ – Babylónský talmud – středověké komentáře k Mišně*) na straně jedné a linií liturgické praxe, představované sidurem (popřípadě kompendii a kodexy, responzy a literaturou minhagim) na straně druhé, bylo by výsledkem dosud neexistující uchopení vlastní podstaty rabínského judaismu – totiž popis vztahu mezi rabínskou autoritou a autonomií.

Takový podnik by byl ovšem obtížný i pro zkušeného badatele a dalekosáhle by přesáhl hranice bakalářské práce. Bylo by proto nesmyslné kritizovat práci pro nenaplnění těchto úkolů. Pisatelka si zvolila cíle vsutku nejvyšší a z tohoto hlediska musí být výsledek jejího snažení hodnocen i v jeho slabších místech.

2. Použité prameny

2.1 Sekundární literatura

Z důvodu, kterému nerozumím, se autorka rozhodla zcela ignorovat sekundární literaturu.² I když je práce celkem přirozeně založena na analýze primárních pramenů, absence solidní báze akademického výzkumu je bohužel citelná – v textu zcela chybí známky základního pohledu na vývoj liturgie,³ dynamiky vývoje halachického myšlení⁴ i pochopení charakteru některých použitých textů – např. samotné *Mišny* nebo Maimonidova díla *Mišne Tora*.⁵

2.2 Primární texty

² Uvedená bibliografie je sice dělena na „primární zdroje“ a „sekundární zdroje“, ty ale obsahují pouze středověké texty primární (Maimonides), nepočítáme-li populární encyklopedii *Judaismus od A do Z*.

³ Viz třeba klasické dílo Ismara Elbogena *Jewish Liturgy. A Comprehensive History* (nově 1993) nebo alespoň encyklopedická shrnutí v obou vydáních *Encyclopedie Judaiky* (1972 a 2007) nebo starší *Jewish Encyclopedia*. Všechny tyto i ostatní mnou zmiňované práce jsou přítomny v knihovnách Židovského muzea v Praze a Evangelické teologické fakulty UK.

⁴ Viz např. Jacob Neusner, *The Mishnah. A New Translation* (1987) nebo *Introduction to Rabbinic Literature* (1994) nebo dokonce v češtině existující práci Günthera Stembergera *Talmud a midraš* (1999).

⁵ Isadore Twersky, *Introduction to the Code of Maimonides*.

Autorka vychází z originálních hebrejských textů a prokazuje výbornou schopnost jim navzdory jejich enigmatičnosti porozumět. Přihlíží k existujícím překladům do angličtiny. Především její překlady mišnaických textů ukazují, že její silnou stránkou je soustředění na detail, projevující se jistým sklonem k doslovnosti, který však ve výsledku vhodně kopíruje formy originálního textu.

3. Obsah práce

Předkladatelka zvolila za základní rovinu své práce mišnaický text, konkrétně mTaa 1:1-7 a 2:1-3. Ve své práci vždy uvádí český překlad dané mišny. Tuto mišnu pak vykládá především s použitím tradičního komentáře Pinchase Kehatiho. V těchto podkapitolách je čtenář seznámen s tradičním porozuměním mišnaickému textu. Autorka zde velmi dobře dokáže nalézt jádro problému, který v mišnaickém textu tradiční komentátor spatřuje. Následně je problematika dané mišny analyzována ve světle dalších, převážně středověkých textů. V těchto kapitolách spočívá váha celé práce, její nejsilnější stránky, ale také její úskalí.

Oceňuji zde odvahu, s níž se autorka dokázala ponořit do náboženskoprávních textů, jež jsou proslulé svou spletností. Halachická tematika sama o sobě je specifická a prosté tlumočení rabínských argumentací, aniž by došlo k jejich distorzi, je ošemetným úkolem, vyžadujícím trpělivost a soustředění. Autorka dokáže nejen jednotlivé rabínské názory správně reprodukovat srozumitelným jazykem, ale dokáže je i porovnávat a poukázat na minuciózní rozdíly mezi nimi. Úskalí těchto klíčových kapitol je v zásadě trojího druhu:

1. Autorka vnímá korpus literatury rabínského judaismu jako jednolitě kontinuum. Z jejích rozborů pak nutně uniká právě to, čím je téma, které si sama vybrala, zajímavé: na jedné straně leží texty, jež představují normativitu rabínských elit v některém momentě vývoje rabínského judaismu – např. *Mišna*. Jejich normativita je (nebo se tak alespoň staví) absolutní, i když sděluje alternativní stanoviska. Na druhé straně leží rozvrstvená židovská společnost a její synagogální liturgická praxe, která v sidurech, responzech a literatuře minhagim obsahuje i subverzivně působící prvek lidového náboženství, místní a časové rozrůzněnosti. Důsledky tohoto opomenutí – viz č. 3.

2. Souvisejícím problémem je absence některých textů, jež jsou pro vývoj liturgie zásadní. Opomenuta je *Tosefta* a rovina *Babylónského talmudu* je přítomna vlastně jen nepřímou – Kehatiho komentář je totiž parafrází komentáře Bertinorova, jehož metodou je čtení *Mišny* právě ve světle babylónské gemary.⁶ Z pozdějšího období není vůbec zastoupeno

⁶ Zde narážíme na další metodologický zádrhel. Autorka si dala za úkol analyzovat vliv *Mišny* na liturgickou praxi. To by teoreticky bylo za jistých podmínek možné, kdyby ovšem autorka nepoložila mezi *Mišnu* a liturgickou praxi, jak ji ztělesňuje sidur, některé středověké a hlavně novodobé ortodoxní texty. Ty totiž

období ga'onské, pro vývoj liturgie, jak jsem již uvedl, rozhodující. Vzhledem k zmíněnému předsevzetí analyzovat komentáře *Mišny* je zarážející, že je ignorován jak zmíněný komentář Ovadji Bertinora (1450-před 1516), tak komentář Maimonidův (!) a *Tosafot Jom Tov* Lipmanna Hellera (1579-1654) je uveden jen nepřímo (s. 14, 17). Právě tyto tři komentáře totiž představují osu středověké exegeze *Mišny*.

Tuto výtku musím však znovu oslabit upozorněním, že ve všech případech se jedná o rozsáhlé a složité texty, neexistující v překladech. Jejich zahrnutí by jednoznačně znemožnilo provést práci v daném rozsahu. Lze jen litovat, že se autorka nerozhodla pracovat právě s těmito autoritativními texty, jejichž existence jí není neznáma (s. 14, pozn. 62). To by si ovšem vynutilo téma zásadně zúžit. Z vlastní zkušenosti vím, že provedení tak zásadního obratu v průběhu práce je velmi obtížné. Proto jsem výše zdůraznil, že většina problémů, na něž jsem nucen upozornit, je vlastně jen výsledkem nešťastně voleného tématu a cílů práce.

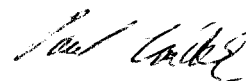
Závěr

Z uvedeného je zřejmé, že hlavní problémy předkládané práce jsou metodologického charakteru. Navzdory jejich závažnosti se domnívám, že předkladatelka ve své práci nesporně prokazuje schopnost práce s primárními prameny. Dokáže se orientovat ve složitých pozdněstarověkých i středověkých textech. Popsané schopnosti nemohou být u moderního evropského člověka než výsledkem dlouhodobého a soustavného úsilí i jisté empatie.

Práce je po formální stránce dobře strukturovaná a zabývá se významnými otázkami, které si klade i světová judaistika. Obsahuje na mnoha místech řadu zajímavých postřehů, které by autorka měla ve své další vědecké práci rozvinout.

Doporučuji práci k přijetí a navrhuji hodnocení velmi dobře.

PhDr. Pavel Sládek, PhD.

interpretují *Mišnu* očima gemary *Babylónského talmudu*, jenž je ovšem sám na *Mišně* založen. Výsledkem je anachronismus. Viz např. s. 17, kde je analyzován výrok mTaa 2:2 „jehož dům je prázdný“ (překlad autorky). Autorka zde uvádí čtyři různé interpretace ze středověkých a novodobých zdrojů, ovšem všechny až na jedinou jsou obsaženy v odpovídající gemaře *Talmudu* (bTaa 16a-b) spolu s dalším materiálem.